

områdes program

**ABRAHAMSBERG
BECKOMBERGA
BLACKEBERG**

Bromma

**BROMMA KYRKA
BÄLLSTA
ENEBY
MARIEHÄLL
NORRA ÄNGBY
RIKSBY
SÖDRA ÄNGBY
ÅKESHOV
ÅKESLUND**

INNEHÅLL

Bromma idag	1
Brommas utbyggnad	
Befolkningen ökar	
Bostäder	
Kommersiell, kulturell och offentlig service	
Arbetsplatser och förvärvsarbete	
Trafik och kommunikationer	
Anläggningar för energi, vatten och avfall	
Framtidsfrågor	5
Brommafältet med omgivning	
– utvecklingsområde	
Pågående projekt och planarbete	
Natur- och rekreationsvärden	11
Grönstråk	
Riksintresset De Geer-ändmoräner	
Kyrksjöområdet och sjön Kyrksjön	
Bromma flygfält med omgivning	
Lillsjön och Ulvsundasjön med stränder m m	
Kulturhistoriskt värdefulla miljöer	14

Stadsbyggnadskontoret inbjuder till dialog

I detta områdesprogram har stadsbyggnadskontoret sammanställt sådana uppgifter som kontoret använder vid planeringen för **Bromma**. Programmet redovisar även pågående planering och diskuterar hur stadsdelsområdet kan utvecklas framöver samt hur dess värden ska tillvaratas.

Områdesprogrammet är ett underlag för en dialog mellan medborgarna, stadsdelsförvaltningen och stadsbyggnadskontoret om framtiden i stadsdelsområdet. Stadsbyggnadskontoret fortsätter härmed det områdesvisa planeringsarbete, som inleddes med de stadsdelsbeskrivningar som ingick i samrådsförslaget till översiktsplanen hösten 1995.

Områdesprogram finns för samtliga 24 stadsdelsområden.

Stadsbyggnadskontoret är stadsbyggnadsnämndens beredande organ och stadens expertorgan i stadsbyggnadsfrågor. På stadsbyggnadsnämndens uppdrag har kontoret hand om frågor som rör markanvändning och byggande.

STADSBYGGNADS KONTORET

Fleminggatan 4, KUNGSHOLMEN
Tfn växel 08-508 260 00

Kontaktpersoner för Bromma

Planfrågor:	Åke Brohn
Bygglov:	Västerorts handläggarejour tfn 08-508 272 66

Bromma idag

I detta planeringsunderlag om Bromma redogörs för befolkning och bebyggelse, trafik, och service, vad som kommer hända den närmaste framtiden och vad vi tror om utvecklingen på längre sikt. Den stora frågan är naturligtvis hur Bromma flygfält kan bebyggas och utvecklas om flygtrafiken läggs ner.

Brommas utbyggnad

Bromma landskommun och Mariehälls municipal-samhälle inkorporerades med Stockholm 1916. Då fanns viss bostadsbebyggelse kring Bromma kyrka och i Mariehäll. I Mariehäll, som tillhört Sundbyberg, anlades under senare delen av 1800-talet olika industrier. Där har bl a funnits tegelbruk, hattfabrik och tobaksfabrik. Arbetarbostäder och villor har

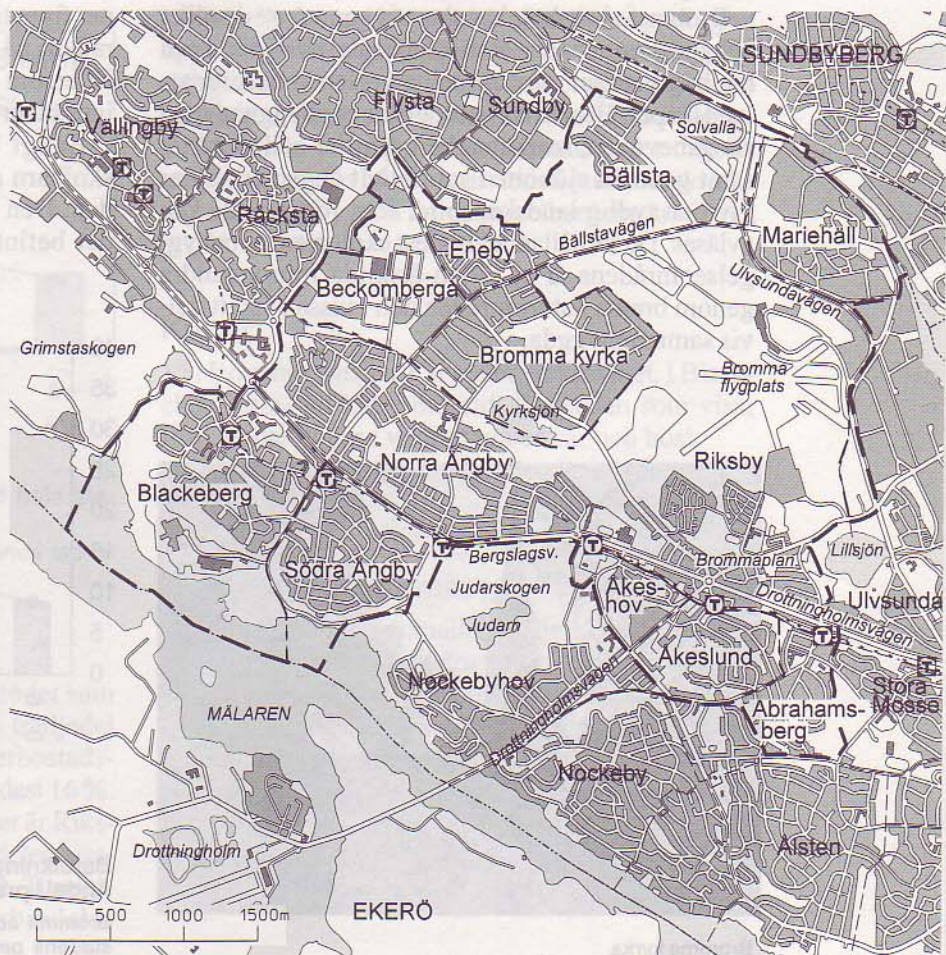
byggts ut successivt. Efter flygfältets etablering tillkom på 50- och 60- talen stora industri- och kontorskomplex istället för redan planerade bostäder. Mariehäll är därför idag en stadsdel med blandad bostads- och industribebyggelse.

Bällsta, Eneby och Norra Ängby är stadsdelar med självbyggda småhus från 30-talet. Självbyggeriet organiserades av fastighetskontorets dåvarande småstugebyrå. Södra Ängby har något större, byggmästarbyggda villor i funktionalistisk stil, också från 30-talet. Abrahamsberg, Åkeslund, Åkeshov och Riksby byggdes ut på 40-talet med flerbostadshus, så kallade smalhus, med genomgående lägenheter. Kring 1950 tillkom Blackeberg som den första stadsdelen i Vällingbygruppen. På 80- och 90-talet har kompletteringsbebyggelse tillkommit i Abrahamsberg-Åkeslund, Beckomberga och nu senast i Blackeberg.

Bromma med omgivning

Stadsdelsområdet omfattar Bromma församling utom Ulvsunda industriområde. Till distriktet hör stadsdelarna Abrahamsberg, Beckomberga, Blackeberg, Bromma kyrka, Bällsta, Eneby, Mariehäll, Riksby, Åkeshov och Åkeslund samt Norra och Södra Ängby. Speciella verksamheter och anläggningar inom distriktet vilka har eller har haft regional betydelse är Bromma flygfält, Solvalla travbaneanläggning samt Beckomberga och Blackebergs sjukhus. Inom distriktets gränser ligger Kyrksjöns blivande naturreservat och koloniträdgårdsområdena Riksby m fl med kringliggande naturmarker samt Bromma kyrka och Åkeshovs slott.

Bromma gränsar västerut till Grimstaskogen och Räcksta samt den äldre villabebyggelsen i Flysta och Sundby. Norrut ligger Bällstaviken och grannkommunerna Solna och Sundbyberg och österut trädgårdsstadsbebyggelsen i bl a Ulvsunda, Stora Mossen, Olovslund och Nockebyhov samt Judarns naturreservat.

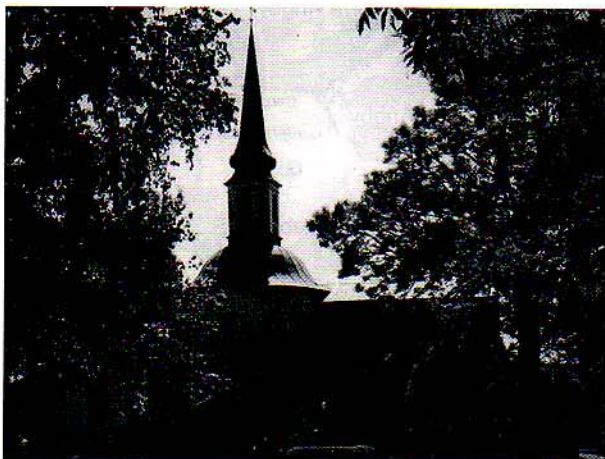

Bromma flygplats invigdes 1936. Staden är markägare och luftfartsverket, som bedriver flygverksamhet, är tomträttshavare. Ett beslut om att förlänga tomträttsavtalet från 1997 till 2011 togs av kommunfullmäktige 1994. Stadens nuvarande politiska majoritet arbetar med att få en uppsägning av avtalet, så att flygtrafiken kan upphöra tidigare. Beslut om nedläggning har tidigare tagits 1975 och 1989 men rivits upp.

Bebyggelsekaraktär

Brommas stadsdelar representerar olika utbyggnads-epoker med stor spännvidd i tiden allt ifrån sekelskiftets bebyggelse runt Bromma kyrka och i Mariehäll till tunnelbanestadsdelen Blackeberg och moderna bostadskvarter i Beckomberga. Här finns också stadsdelar från den omfattande utbyggnaden på 30- och 40- talen av trädgårdsstadsområden, t ex Norra och Södra Ängby, Bällsta och Eneby. Inom stadsdelsområdet finns det stora flygfältet med tillhörande hangar- och terminalbyggnader, Volvo flygmotors verkstäder, koloniträdgårdar och betydande grönområden. De vackra naturområdena inom Bromma som reserverats för bl a rekreation, t ex Mälarstränderna med Ängbybadet, Kyrksjölöten, olika områden inom stadsdelarna med ändmoräner, gravfält, äldre gårdar och slott hör också till Brommas speciella kännetecken.

Brommas karaktär har skapats genom att de olika bebyggelseområdena är väl planerade, tidstypiska och har hög kvalitet samt att bebyggelsen underordnats landskapet. Brommas geologiska uppbyggnad med skogsbevuxna, markanta bergspartier och moräner samt gammal sjöbotten som blivit ängsmarker har givit en tydlig landskapsbild, som fortfarande kan avläsas. De förhållandevis glest exploaterade bebyggelseområdena är ej sällan åtskilda från varandra genom branta naturområden och i vissa avsnitt delvis sammanbyggda.

Bromma kyrka

Drottningholmsvägen-Bergslagsvägen samt den dåvarande spårvägen fick då de planerades en vacker och funktionell sträckning och bildar en axel, som kopplar samman och trafikförsörjer många av Västerorts stadsdelar. Detta trafikstråk från Tranebergsbron till Hässelby har nästan i sin helhet stora stadsbildsmässiga kvalitéer och skapar god orienterbarhet inom Västerort.

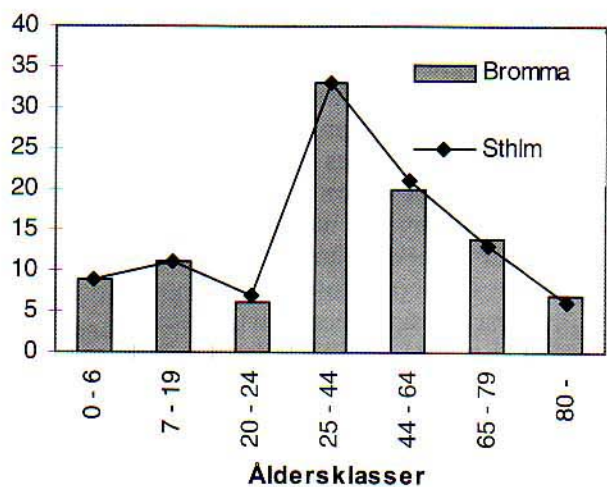
Befolkningen ökar

Idag bor drygt 28 300 invånare i Bromma stadsdelsområde (1996). Befolkningsstrukturen liknar stadens genomsnitt men varierar betydligt mellan stadsdelarna beroende på bebyggelsetyp och områdets ålder. Störst andel barnfamiljer har småhusområdena Norra och Södra Ängby och flest andel äldre har Blackeberg och Riksby. Andelen invånare med utländsk bakgrund är låg.

Medelinkomsten i Bromma stadsdelsområde är något högre än för stadens genomsnitt – index 104 (staden = 100). Medelinkomsterna varierar också betydligt mellan stadsdelarna. Indexet mot stadens genomsnitt är i Södra Ängby 167 och i Blackeberg 84.

Enligt USK:s senaste prognos 1996–2004 kommer befolkningen att öka med ett par tusen personer fram till år 2004, förutsatt att de nya bostadsområdena på Bromma flygplats och i Mariehäll byggs. Eftersom dessa projekt har en osäker tidplan är det inte säkert att befolkningsökning blir så kraftig.

Enligt befolkningsprognosen kommer antalet skolbarn att öka kraftigt under hela prognosperioden. Den största delen av ökningen är emellertid i det befintliga bostadsbeståndet. Förskolebarnens

Befolkningen i åldersklasser jämfört med hela staden. Andel i procent.

Bromma som helhet har en befolkningsstruktur som liknar stadens genomsnitt.

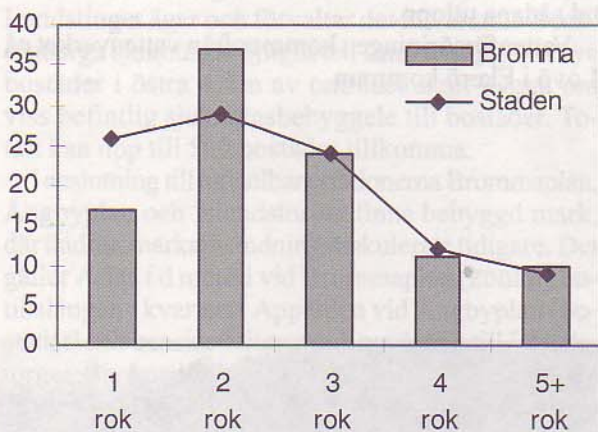
antal i den befintliga beståndet antages bli relativt konstant.

Bromma stadsdelsområde är som helhet ett attraktivt bostadsområde och antalet inflyttare till området har varit fler än antalet utflyttare. I många stadsdelar sker en generationsväxling och det troliga är att befolkningen av denna anledning kommer att fortsätta att öka inom det befintliga bostadsbeståndet.

Bostäder

Antalet lägenheter i distriktet är drygt 15 500 och andelen småhus uppgår till 22 %. De stadsdelar som domineras av flerbostadshus är de äldre stadsdelarna runt Brommaplan samt Blackeberg, Beckomberga och Mariehäll. Södra och Norra Ängby samt Bromma kyrka, Bällsta och Eneby är genuina småhusstadsdelar.

Under 90-talet har ca 1200 nya bostäder tillkommit i Bromma stadsdelsområde. De största projekten har varit kompletteringsbebyggelse i Abrahamsberg samt nya bostadsområden i Beckomberga. Det senaste större projektet är i Blackeberg med sammanlagt 133 lägenheter.

Lägenhetsstorlekar i Bromma jämfört med hela staden. Andel i procent

I Bromma är tvårumslägenheten den dominerande storleken.

Hisstillgänglighet m m

Blackeberg är den stadsdel i stadsdelsområdet som har flest pensionärer, drygt 1600 eller en tredjedel av befolkningen. Andelen lägenheter i flerbostadshusbeståndet, som har tillgång till hiss är endast 16 %. Andra stadsdelar med stor andel pensionärer är Riksby, Abrahamsberg och Åkeshov. Här är andelen hiss-försedda lägenheter endast ett par procent. Tunnelbanestationen Åkeshov saknar hissförbindelse mellan gatuplan och plattform.

Kommersiell, kulturell och offentlig service

Kommersiell service

Inom stadsdelsområdet finns två större centrumpunkter av olika slag – Brommaplan vid tunnelbanan och Bromma stormarknader vid flygplatsen. Stormarknaden har en mycket stor omsättning och en inpendlig av kunder från nordvästsektorn och innerstaden. Brommaplan har en kundkrets främst från Bromma och Mälardalen och är ett relativt stort centrum. Av övriga centrum klassas Blackeberg som medelstort och i Norra Ängby (Islandstorget) som litet.

Enligt en rapport som regionplane- och trafikkontoret gjort 1996 samt handels egna årsvisa redovisningar går utvecklingen mot en större centralisering av dagligvaruhandeln. Handeln har fått en mer regional karaktär. En hög bilanvändning har blivit konsekvensen av långa avstånd till centrumanläggningarna, särskilt i områden med villabebyggelse. Dagligvaruhandeln i dessa områden önskar handels företrädare ofta omlokalisera till stora butiker i bra trafiklägen. Dessa trender förväntas fortsätta. Under perioden 1975–1993 har stormarknadernas och de stora lågprisbutikernas andel av omsättningen ökat från sex till 15 procent.

Kontoret har stadsbyggnadsnämndens uppdrag att upprätta en detaljplan för Bromma stormarknader, enligt beslut 1995. Ett betydande program- och remissarbete föregick beslutet som innebär att dagligvaruhandeln inom Bromma stormarknader inte får utökas. Kontoret hävdade att existerande livskraftiga centra uppbyggda kring tunnelbanorna är viktiga att slå vakt om.

Kultur

Vid Brommaplan har Vår teater verksamhet. I Blackeberg finns en äldre biograf, Kaskaden som visar film ett par dagar i veckan under vår och höst.

För övrigt är kulturutbudet här som i övriga ytters-taden begränsat.

Skola och barnomsorg

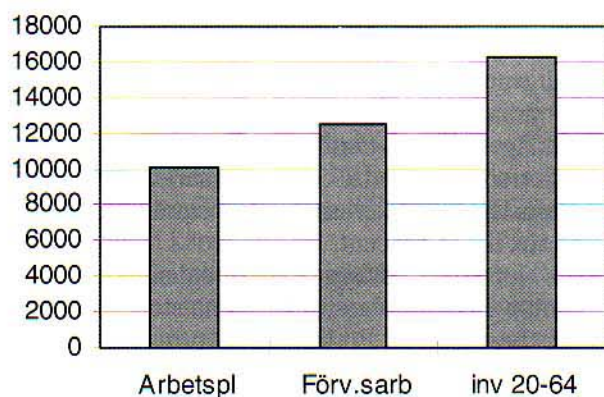
Det finns sju låg- och mellanstadieskolor i området och vid två skolor – Södra Ängby och Abrahamsbergsskolan – finns även högstadium.

Det finns idag ett behov av ytterligare skollokaler för låg- och mellanstadiet för barnen i stadsdelarna Norra Ängby, Beckomberga och Bromma kyrka. De närmaste åren ökar antalet skolbarn ytterligare. Diskussion pågår om lokalisering av ny skola i stadsdelarna norr om Bergslagsvägen.

Arbetsplatser och förvärvsarbetande

Inom Bromma stadsdelsområde finns det drygt 10 000 arbetsplatser och 12 000 förvärvsarbetande. Antalet arbetsplatser har minskat sedan i mitten av åttiotalet. Det är endast 12 % av de förvärvsarbetande som både bor och arbetar inom Brommaområdet och 23 % arbetar i annan kommun.

Stadsdelsområdet gränsar till Ulvsunda industriområde som tillsammans med arbetsplatserna i Mariehäll, Bällsta och Riksby sysselsätter över 10 000 personer. Den största arbetsplatsen i Bromma är Volvo flygmotor (f d Lintaverken) som renoverar och testar flygmotorer och har enligt senaste uppgift 450 anställda. En annan stor arbetsplats är Solvalla i Bällsta. Bromma stadsdelsförvaltning finns fr o m 1997 i f d Åkeshovs sjukhus lokaler.

Arbetsplatser, förvärvsarbetande och antal invånare i åldern 20-64 år.

Brommaområdet har ett stort antal arbetsplatser och många förvärvsarbetande.

Trafik och kommunikationer

Tunnelbanan och anslutningsbussar betjänar Brommaområdet. Några busslinjer har även kontakt med pendeltåget och tunnelbanan i Sundbyberg och Solna.

Snabbspårvägen planeras fortsätta norrut från Alvik genom Ulvsunda industriområde, Sundbybergs och Solnas centrum fram till universitetet och bli en viktig ny kollektiv tvärförbindelse.

De mest trafikerade vägarna i distriktet är Drottningholmsvägen-Bergslagsvägen och Ulvsundavägen. Den föreslagna Huvudstaleden-Tritonbron

mellan Ulvsundavägen och Karlberg kommer att komplettera dessa huvudvägar.

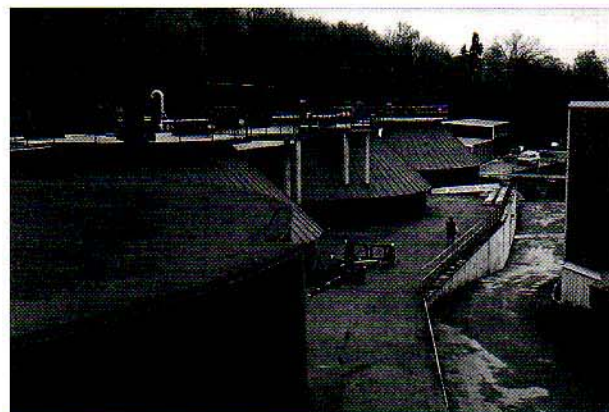
Gatu- och fastighetskontoret har i sin trafik- och parkstråksplan föreslagit olika miljöförbättrande åtgärder, bl a vid Brommaplan.

Anläggningar för energi, vatten och avfall

Fjärrvärme från Hässelbyverket är i Bromma utbyggd till Blackeberg och Beckomberga sjukhusområde. Stockholm Energi har ett samarbete med Norr-Energi i Sundbyberg och planerar en utbyggnad av fjärrvärmeförsörjningen (till 1999) av Solvalla, Mariehäll och östra delarna av Brommafältet. Energiföretagen arbetar på att öka andelen förnyelsebara energikällor som biobränsle och återvinning av spillvärme ur avloppsvatten.

Större delen av Bromma har ett kombinerat avloppssystem där både spill- och dagvatten i gemensamma ledningar går till Bromma reningsverk, som ligger i stadsdelarna Åkeshov och Nockeby. Efter rening går vattnet ut i Saltsjön. Vid stora flöden av dagvatten, t ex störtregn eller kraftig snösmältning går orenat vatten ut i Mälaren genom breddavlopp. Mälarstranden längs Bromma-Västerled har ett antal sådana utlopp.

Vattenförsörjningen kommer från vattenverket på Lovö i Ekerö kommun.

Rötkammare i Åkeshovs reningsverk

Framtidsfrågor

Var kommer ny bebyggelse att tillkomma?

Om flygverksamheten upphör blir Brommafältet med omgivningar det stora förändringsområdet i Västerort. De nu åtskilda stadsdelarna kan länkas samman genom grönstråk och ny bebyggelse. Under de nuvarande bullerutsatta flygstråken kan även sedan länge planerade bostäder uppföras. Stadsbyggen kommer därigenom att kunna utvecklas och få kvalitéer som motsvarar de som finns i övriga delar av Bromma-Västerled. Kommunikationerna med Solna, Sundbyberg och innerstaden kan därvid förbättras betydligt genom utbyggnad av snabbspårväg Norr och Huvudstaleden-Tritonbron.

Andra större förändringsområden i Bromma som kan inrymma bostäder, utöver Brommafältet och Mariehäll är Blackebergs och Beckomberga sjukhusområden. För Blackeberg, som övertagits av staden, finns förslag om ett sextiotial nya småhus. Landstinget äger och förvaltar det nuvarande Beckomberga sjukhus. Möjligheten finns att uppföra nya bostäder i östra delen av området samt bygga om viss befintlig sjukhemsbebyggelse till bostäder. Totalt kan upp till 500 bostäder tillkomma.

I anslutning till tunnelbanestationerna Brommaplan, Ängbyplan och Islandstorget finns bebyggd mark, där ändrad markanvändning diskuterats tidigare. Det gäller Arlas f.d. mejeri vid Brommaplan (kontor) butikslängan i kvarteret Applåden vid Ängbyplan (bostäder) och bensinstationen och marken intill Islandsstorget. (livsmedelshall m.m.).

Reservat för en framtida eventuell Huvudstaled genom Bromma och en framtida eventuell Brommagren till Essingeleden genom Bromma-Västerled anges i översiktsplanen.

Brommafältet med omgivningar – utvecklingsområde

Området idag

Brommafältet utgörs av det egentliga flygfältet med de öppna marker som dels finns kring tvärbanan mot koloniområdena i Riksby dels mellan Eneby och Bällsta gård samt Bällstavägen. Brommafältet samt Mariehäll och Ulvsunda industriområde är det om-

råde som direkt påverkas av en nerläggning av flyget på Bromma och kallas därför utvecklingsområde i översiktsplanen.

Området ligger inom stadsdelarna Riksby Mariehäll och Ulvsunda industriområde. Området gränsar i norr till Bällsta och Solvalla travbaneområde. Ulvsunda industriområde ingår i Västerleds stadsdelsområde.

Området är idag inom vissa delar lågt exploaterat. Det beror på att det finns obebyggda markområden och att det i Ulvsunda industriområde finns lägre bebyggelse inom flygplatsens inflygningszon, vilken har restriktioner för hur högt man får bygga. Området kan därför ges viss utökad exploatering när flyget avvecklas. Buller från Ulvsundavägen och flygplatsen samt utsläpp från Lintaverken (mätningar av spridningen ska göras) innebär miljöstörningar. I södra delen av Ulvsunda industriområde finns ett detaljplane förslag för bostäder och kontor från 1988 i ett område med markföreningar. I Ulvsunda industriområde finns flera tillverkare av kemikalier och kemiska produkter som enligt riktlinjer från Boverket m.fl. bör ha ett skyddsavstånd till annan markanvändning på 500–1000 meter.

Mariehäll är ett blandat bostads- och arbetsområde med delvis äldre bebyggelse som är omgärdat och genomkorsat av större trafikleder. Stadsdelen ligger isolerat och har av historiska skäl bebyggelsemässigt mer kontakt med Sundbyberg än med Brommastadsdelarna. På 80-talet väcktes frågor om komplettering med fler bostäder och en förstärkning av den kommunala servicen i området, t.ex. en skola. Vissa bostäder, daghem m.m. har kunnat byggas, av bullerskäl dock ej utmed Bällstavägen.

Brommafältet utgör en strategisk del av ett grönt stråk som sträcker sig ända från Vällingby förbi Sundby och Bromma flygfält ner mot Lillsjön och Ulvsundasjön och som också har kontakt med Kyrksjöområdet och Bällstaån. Inom den här strukturen av natur- och parkmark finns smala partier och förbindelsestråk som måste värnas, förstärkas eller nyskapas.

Naturområdenas värde för rekreation och friluftsliv kommer att öka för kringboende när den nu inhägnade södra delen av Brommafältet blir tillgänglig. Det är emellertid först när flygplatsen kan läggas ner som Brommafältets västra och södra delar kan knytas samman. I södra delen av området finns flera äldre koloniträdgårdsområden. I anslutning till

dessa har utmed Spångavägen ett nytt småhusområde med ca 60 lägenheter nyligen planlagts. Väster om Bällsta gård finns ett område med omfattande utfyllnader av sten och schaktmassor från 1950-talet, avsett för utvidgning av flygplatsen. Hur detta område ska utnyttjas och formas är ej utklarat.

Inom Riksby är flygfältet, Volvo flygmotor och stormarknaderna de största verksamheterna. Mariehälls största arbetsplats (uppgifter från 1994) är huvudkontoret för Kungsfiskaren Bygg och Fastighet och inom Ulvsunda industriområde är Pripps bryggeri hela Brommaområdets största arbetsplats.

Kommunikationer och service är bristfälligt utbyggt inom området. Bussförbindelser finns bl a till tunnelbanestationerna Alvik och Brommaplan samt till Sundbybergs centrum. I Solna finns tunnelbanestationerna Vreten och Huvudsta på Södra Järvabanan. Fjärrvärme är inte utbyggt utan området energiförsörjs med egna anläggningar.

Utvecklingsmöjligheter

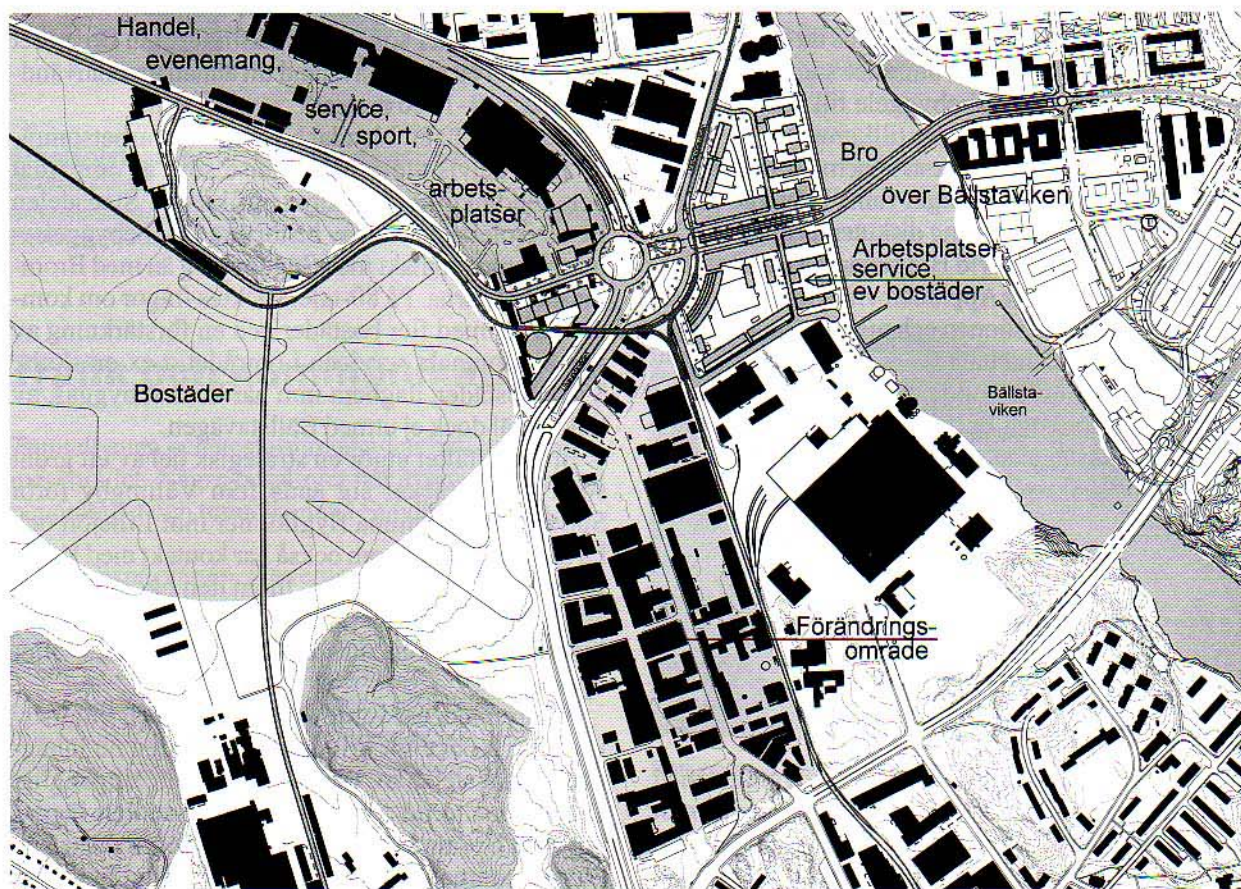
I översiktsplaneförslaget är Brommafältet med omgivningar angivet som utvecklingsområde för blandad bebyggelse på längre sikt

Intentionen från stadens nuvarande majoritet är

att flygplatsen ska avvecklas. Stadsbyggnadskontoret har 1995 fått i uppdrag att påbörja planeringen för ett ekologiskt bostadsområde med utgångspunkt i en skiss till trädgårdsstad som utarbetats av Brunnberg&Forshed arkitektkontor och Sture Koinberg landskapsarkitekter. Om flygverksamheten läggs ner kan bostäder med nya park- och grönytor byggas inom flygfältet och kring Bällsta gård. Graden av exploatering får avvägas mellan önskemål om lågbebyggelse med trädgårdsstadskaraktär till rimliga kostnader samt att skapa erforderligt underlag för service och kommunikationer. Den planerade snabbspårvägen som i nu föreslaget läge kommer att gå genom Ulvsunda industriområde till Sundbyberg och Solna avses betjäna bostadsbebyggelsen genom en särskild avgrening in på fältet till Solvalla.

En viktig uppgift i en kommande planläggning av fältet blir att skapa god kontakt mellan Brommafältets nya stadsdelar och den övergripande grönsstrukturen i inre Västerort. Naturstråket i Brommafältets västra, sydvästra och södra delar har stor betydelse för naturvårds- och rekreationsintressena och avses förbli obebyggt. Lintaverken ligger emellertid inom detta stråk.

Stadsdelarna Mariehäll och Ulvsunda industriom-

Brommafältet med förslag till ny bro

råde, med bristande tillgång till natur- och parkområden, måste bli genom att överbrygga Ulvsundaledens barriäreffekt knyts till Brommafältets grönområden och nya bebyggelse. Stränderna utmed Bällstaån, Bällstaviken och Ulvsundasjön bör också göras tillgängliga i högre grad än idag.

Staden har under 1996 tillsammans med Solna och Sundbyberg, arbetat fram ett trafikledsprojekt "Huvudstaleden-Tritonbron" som dels innebär en ny förbindelse från Ulvsundavägen vid Karlsbodavägen till Karlbergs trafikplats dels utgör en lokal förbindelse mellan Bromma-Ulvsunda och Solna -Sundbyberg. Trafiken på Bällstavägen i Mariehäll och i Sundbyberg kan därigenom avlastas och möjliggöra ny bostadsbebyggelse. Trafikleden kommer att utgöra en delvis ny sträckning av Huvudstaleden och förläggas i väsentlig del i tunnel inom Solna och Sundbyberg och på en ny bro över Bällstaviken.

Avsnittet mellan Ulvsundavägen och Tritonbron kan enligt aktuella förslag, utformas med ett stråk av kontors-, service- och bostadsbebyggelse på ömse sidor. På så sätt skulle ett "bostadsgenombrott" kunna skapas till Bällstaviken. Om det går att bygga bostäder här får pågående utredningar visa. Ulvsunda arbetsområde i övrigt kommer enligt nuvarande bedömning att förbli ett enhetligt arbetsområde för över-skådlig tid.

Kontoret har nyligen återupptagit arbetet med att planera för ny bostadsbebyggelse i Mariehäll. De områden som blir aktuella för nya bostäder är bland annat kvarteren Baltic, Minnet och Fredsfors.

Visioner för framtiden – sammanfattning

De illustrerade förändringar inom inre Västerort, som visas bland annat i översiktsplanen kan leda till att betydande förändringar inom överblickbar tid om flygtrafiken läggs ner:

- en ny bro över Bällstaviken kopplad till Huvudstaleden genom Solna
- en ny gestaltning av den nu nedslitna industri- och lagerbebyggelsen kring Bällstahamnen till ett stadsområde med inslag av bostäder
- ett nytt enréområde från Ulvsundavägen till Brommafältet
- ett upprustat men mindre stormarknadsområde med inslag av kultur och sportevenemang
- en ny snabbspårväg mellan Alvik och Sundbyberg-Solna
- en förnyelse av Mariehäll och Ulvsunda industriområde samt

- nya bostadsstadsdelar på Brommafältet
- det gröna stråket i Brommafältets sydvästra och västra del lämnas obebyggt
- strandpromenad längs Ulvsundaviken/Bällstaviken
- Bällstaån restaureras

Pågående projekt och planarbete

Bostäder – klara detaljplaner och pågående planarbete

BLACKEBERGS GÅRD – 70 radhus

Tvåvånings radhus och parhus grupperas parallellt med Blackebergsbacken. Den nya bebyggelse som föreslås innebär att Blackebergsbacken blir en bostadsgata. De nya husen ska i skala och karaktär ansluta till de befintliga radhusen norr om planområdet.

Byggherre är SMÅA AB. Programsamråd är genomfört.

STRUMPSTICKAN, Riksby – 56 lgh

(38 radhus + 18 lgh i flerbostadshus)

Byggherre SMÅA AB. Området ligger i södra delen av Brommafältet, norr om Spångavägen. Det nya bostadskvarteret får trädgårdsstadens gaturum och detaljer. Den nya bebyggelsen an knyter till Riksbys karaktär. Ny detaljplan har upprättats och antagits av kommunfullmäktige.

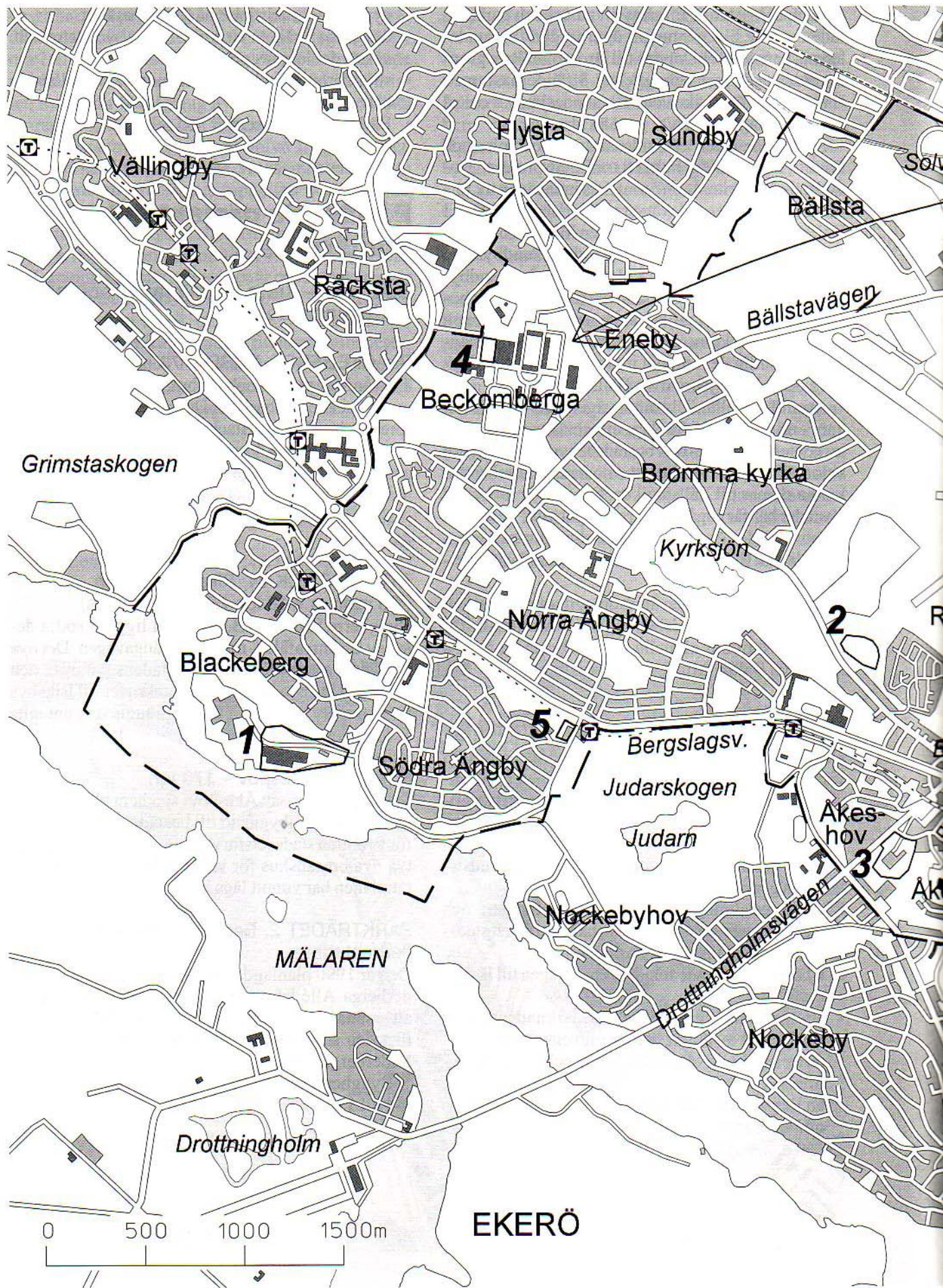
NYMILEN, Åkeshov – 170 lgh

Staden har 1996 sålt Åkeshovs sjukhem till JM Byggnads AB för ombyggnad till bostäder och till kontor för Bromma stadsdelsförvaltning. Dessutom uppförs två nya bostadshus för vardera 30 lägenheter. Detaljplanen har vunnit laga kraft.

PARKTRÄDET 2, Beckomberga – 130 lgh i flerbostadshus.

Den år 1990 planlagda kontorsbebyggelsen vid Söderberga Allé kommer genom ny detaljplan 1992 att ersättas av ny bostadsbebyggelse i fyra våningar, lika den som uppförts i det intilliggande området Söderberga Gård.

Byggherre är JM Bygg AB. Inflyttning är planerad till 1997–98.

Nya bostäder inom Beckomberga sjukhusområde

Ny bro till Solna och Sundbyberg

Nya bostäder byggs på flygfältet om flygverksamheten läggs ner

Ny snabbspårväg till Solna och Sundbyberg

Pågående projekt:

1. Blackebergs gård
2. Strumpstickan
3. Nymilen
4. Parkträdet 2
5. Applåden
6. Tunnlandsvägen
7. Baltic
8. Minnet
9. Fredsfors

Planarbete påbörjas under 1997

APPLÅDEN, Södra Ängby (Ängbyplan)

Den befintliga butikslängan i funktionalistisk stil bevaras och ges skyddsbestämmelser. På trädgårdssidan mot den trädbevuxna sluttningen planeras ca 30 nya lägenheter för seniorboende. Byggnaderna ska anpassas till Södra Ängbys karaktär.

Kv STOPET, Åkeslund

Invid kvarteret Stopet intill Stockholmshems befintliga bebyggelse på Tunnländsvägen, föreslås en komplettering med ett trevåning punkthus – ca 15 lägenheter.

BALTIC

Enligt ett tidigare programförslag som framlagts 1991 skulle ca 900 bostäder samt nya kontorslokaler kunna tillkomma. Nuvarande inriktning avser ca 400 lägenheter.

Området är bullerstört av trafiken på Bällstavägen och Ulvsundavägen och genomförandet av hela projektet kräver att genomfartstrafiken kan flyttas från Bällstavägen i Mariehäll. Detaljplaneförslaget för ny bro över Bällstaviken, Tritonbron, har framlagts 1991. Solna, Sundbyberg och Stockholm har

utarbetat ett gemensamt förslag till Huvudstaleden-Tritonbron 1996. Finansiering och tidplan är oklar.

Andra planeringsfrågor som återstår att lösa är det befintliga järnvägsspåret för godstrafik som går genom området. Det bör på sikt avvecklas. Vidare finns föroreningar i marken. Arbetet med miljökonsekvenserna blir omfattande och planprocessen kan bli komplicerad och tidsödande.

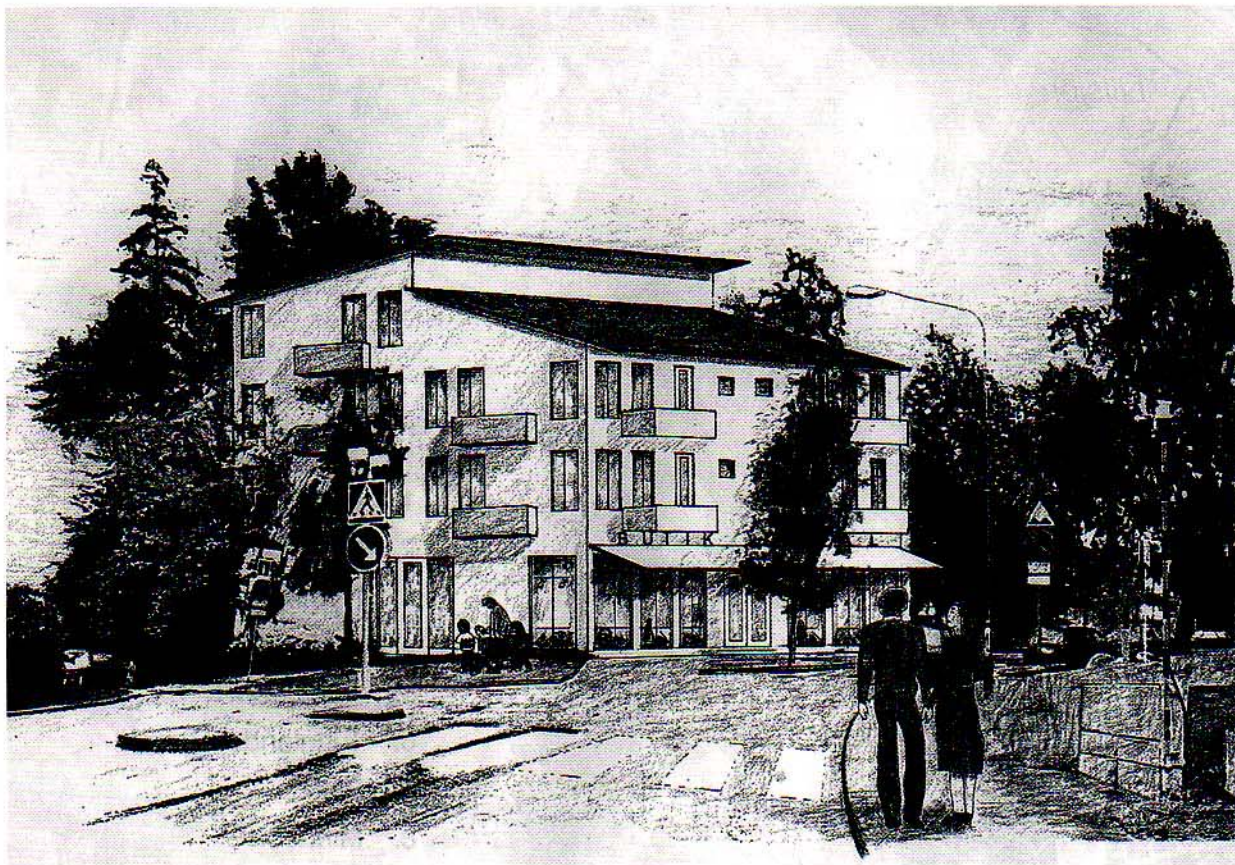
Projektet är en del i utbyggnaden av stadsdelen Mariehäll som sammantaget kräver kommunala investeringar i skola samt lösning av trafikfrågorna.

MINNET

Intill AB Stockholmshems befintliga bebyggelse vid Klintbacken finns möjlighet att bygga nya bostäder. Projektet är en del i utbyggnaden av stadsdelen Mariehäll som sammantaget kräver kommunala investeringar i skola samt lösning av trafikfrågorna.

FREDSFORS

Byggherre Familjebostäder. Inom det tidigare industriktvarteret finns möjlighet att bygga nya bostäder. Projektet är en del i utbyggnaden av stadsdelen Mariehäll som sammantaget kräver kommunala investeringar i skola samt lösning av trafikfrågorna.

Förslag till bebyggelse i kv Stopet – skiss av AHRBOM ARK.KONTOR AB

Natur- och rekreationsvärden

Grönstråk

Brommas sammanhängande grundstruktur utgörs av mindre naturområden, parker och parkstråk. De ingår i stadsbilden och har ofta stora landskapsvärden. De används för närrekreation och fungerar som kommunikationsstråk genom att de gör det möjligt för invånarna att lätt ta sig ut till de större friluftsområdena.

Riksintresset De Geer-ändmoräner

Ändmoränsystemet i Bromma är av riksintresse för den vetenskapliga naturvården. Det är avgränsat som en naturmiljö betående av följande delområden: Judarnområdet, Kyrksjöområdet, Beckombergområdet, Kortenslund, Sundbyområdet, områden i Nockeby och Åkeslund.

Kyrksjöområdet och sjön Kyrksjön

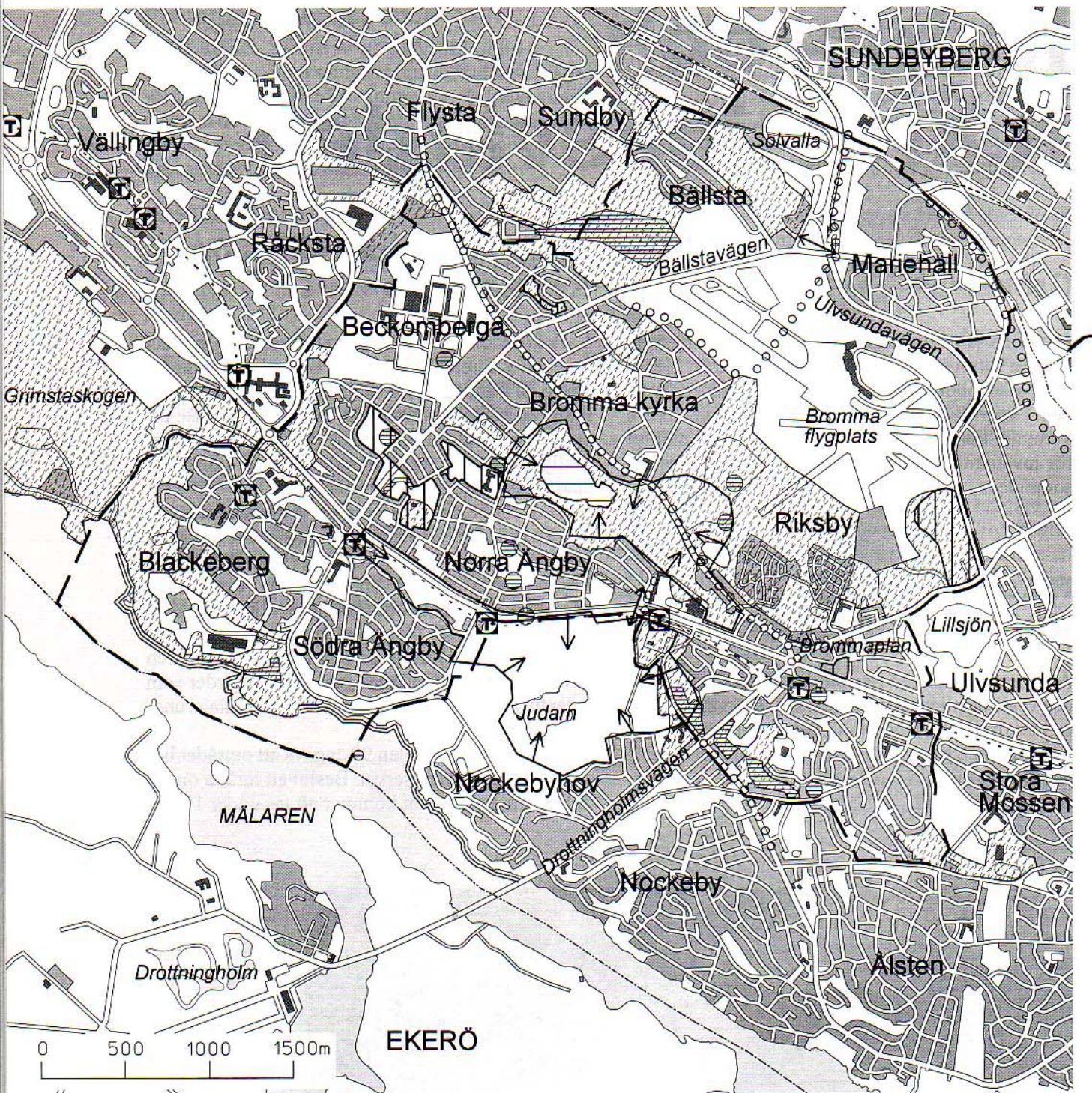
Kyrksjöområdet är ett större naturområde. Området innehåller företeelser av högt vetenskapligt naturvärde, bl a ändmoräner. Området utgör ett kärnområde i ett landskapsavsnitt av särskild betydelse för stadens biologiska mångfald. Bortsett från Brommaflygets störningar är området närmast sjön ett av stadens tystaste rekreativområden.

Kyrksjöns tillrinningsområde, med naturstränder, fuktlövskog och våtmarker kring sjön, är ekologiskt särskilt känsligt. Bl a utgör området livsmiljö för hotklassade arter. Vattenkvaliteten i sjön (den är idag näringsrik) bör därför inte försämrats, tillrinningen får ej minska utan bör öka, arealen mark med naturlig vegetation bör ej minskas och fuktlövskogen och övriga stränder bör värnas genom att åtgärder som leder till att minskad biotopareal och ökat slitage undviks.

Redan i Översiktsplan 90 angavs att området bör skyddas som naturreservat. Beslut att inrätta området som naturreservat kommer att tas under 1997.

Kyrksjön

NATUR- OCH REKREATIONSVÄRDEN

	Naturområden och parker som ingår i den övergripande grönstrukturen		Vetenskapliga naturvärden
	Förbindelsestråk som är viktiga för att nå ut till rekreationsområden		Ekologiskt särskilt känsligt tillrinningsområde till sjö eller vattendrag
	Platser där förbindelser för rekreation behöver upprättas		Ekologiskt särskilt känsliga mark- och vattenområden
	Större fornlämningsmiljöer		Ekologiskt särskilt känsliga stränder

Bromma flygfält med omgivningar

Naturvärden

På Brommafältet möts två grönstråk. Ett öst-västligt, som sträcker sig från Ulvsundasjön i öster längs Nälstastråket mot Grimstaskogen och fortsätter västerut mot Lövsta-Kyrkhamn och vidare till Görvälns naturreservat. Och ett nord-sydligt, som sträcker sig från Mälaren via naturreservaten Judarn och Kyrksjön, längs Bällstaån, Rinkebydalen mot Järvafältet och Hansta naturreservat. Inom stråken finns både partier som är mycket smala och avbrott. För att få sammanhängande gröna stråk behöver dessa delar förstärkas eller nyskapas.

Landskapet väster om flygplatsinhägnaden är småskaligt och består omväxlande av skogsklädda kullar och mellan dessa låglänt belägen öppen mark. Den öppna marken består dels av f d åker, dels av gräsytor samt av koloni- och stugområden. Kullarna är bevuxna med blandskog - tall, gran, lönn, björk, rönn m m - med ett stort inslag av ek. Inom flygfältet har flera höjdparter sprängts bort.

För bibehållande av artrikedomen i Kyrksjöns naturreservat är det av stor vikt att kontakten mellan Kyrksjölöten och Brommafältets naturområden vid Spångavägen bibehålls och helst förbättras.

Kulturvärden

Ett drygt 20-tal fornlämningar, t ex gravfält och stensättningar från yngre järnåldern, finns på kullarna inom området. Vid Ulvsundavägen/ Kvarnbacksvägen finns Linta bytomt, gravfält och en runsten. Bällsta gård har anor från sen medeltid. Bällsta omvandlades till säteri 1630. Den nuvarande mangårdsbyggnaden byggdes 1780. Ett värdefullt landskapselement är björkallén som är en rest av Gamla Bromstensvägen.

Rekreationvärden

De obebyggda sydvästra delarna av Brommafältet har stort rekreativt värde. Idag kan man inte hela vägen ta sig fram i det gröna stråket sydväst om fältet på grund av flygfältets inhägnad. Stigar m m tyder emellertid på ett stort nyttjande av de tillgäng-

liga delarna och att dessa har stor betydelse för närrekreationen.

Med sin belägenhet i skärningspunkten mellan två övergripande och vidsträckta grönstråk utgör de en betydelsefull resurs för framtida friluftsliv.

Naturmarken mellan koloniområdena är trots blockigheten och den kuperade terrängen relativt promenadvänlig och lättillgänglig. Stenarna och blocken utgör i sig själva en spännande och dramatisk miljö. De bidrar också till att vegetationen utvecklat särregna och vackra former, kryppgrannar och vridna former av olika trädslag t ex. Platsen är både spännande och vacker.

Lillsjön och Ulvsundasjön med stränder m m

Bällstaviken-Ulvsundasjön är en vik av Mälaren med förbindelser genom sundet vid Tranebergsbron och via Karlbergskanalen. Det största tillflödet kommer från Bällstaån som rinner upp i Järfälla kommun och mynnar i Bällstavikens innersta del. En lång sträcka av ån är kulverterad genom Spånga centrum.

Bällstaån är kraftigt förorenad av såväl dagvatten som bräddavloppsvatten och andra utsläpp av mer eller mindre renat avloppsvatten. Verksamheterna kring ån orsakar sannolikt en stor del av föroreningarna. I delar av ån har mycket höga oljehalter påträffats i sedimenten. En markerad ökning av föroreningar och bakterier har noterats när vattnet passerar industriområdet nedströms Spånga centrum. Förhållandena i Bällstaviken påverkas starkt av tillflödet från ån. Dag- och bräddvatten släpps även direkt i viken. I stort sett hela Bromma flygfält och Ulvsunda avvattnas i Ulvsundasjön. Åtgärder mot spillvattenbräddningar m m planeras främst för att uppnå tillfredsställande badvattenkvalitet.

Rekreativvärden

Stockholmsidan av Bällstaviken-Ulvsundasjön upptas till största delen av bebyggelse. En promenadväg finns utmed stranden och det finns flera småbåtshamnar. Önskemål har framförts om badplats vid Minneberg.

Kulturhistoriskt värdefulla miljöer

Här beskrivs stadsdelar och områden inom Bromma som i översiktsplanen anges som kulturhistoriskt värdefulla miljöer och som Stadsmuseet pekat ut.. Vissa områden är dessutom av riksintresse för kulturminnesvården. Översiktsplanen beskriver stadsdelarnas karaktärsdrag och anger ett förhållningssätt till hur värdena ska bevaras.

SÖDRA ÄNGBY MED SLOTT OCH PARK - riksintresse för kulturminnesvården

Södra Ängby är av riksintresse för kulturminnesvården. Stadsdelen har trädgårdsstadskaraktär men präglas helt av funktionalismens stilideal. Den är välbevarad och unik från 1930-talet. Bland Stockholms förorter utgör Södra Ängby det största sammanhängande villaområdet i funktionalistisk stil med villor av hög arkitektonisk klass. Vid Islandstorget uppfördes samtidigt ett mindre kommersiellt centrum och senare en tunnelbanestation.

Villaområdets kulturhistoriska värde har tillgodoses genom en ny detaljplan tillsammans med ett miljöprogram.

NORRA ÄNGBY - riksintresse för kulturminnesvården

Norra Ängbys småstugeområde är av riksintresse för kulturminnesvården. Småstugeområdet är mycket stort och enhetligt område utbyggt under tiden 1931-38 genom självbyggeri, som ett led i stadens bostadspolitik. I området finns radhus och mindre friliggande enfamiljshus. Flera av de senare har byggts till men området har ändå i huvudsak relativt bevarad karaktär. I början av 1950-talet utökades området västerut med liknande småhus och radhus. I Norra Ängby förekommer ett femtontal olika hustyper.

BÄLLSTA

Småstugeområdet Bällsta uppfördes 1940-44. I Bällsta finns flera långa raka gator vilka har en enhetlig karaktär genom husens likartade utformning och placering. Den klart övervägande delen hus är envåninga, klädda med locklistpanel och täckta med enkupigt taktegel.

ENEBY

1939 köpte Stockholms stad Eneby gårds ägor. Redan första året var området nästan helt färdigbyggt. Eneby har en enhetlig karaktär med likartade hus-

typer på små tomter. Så gott som alla hus är envåninga, klädda med locklistpanel och täckta med enkupigt taktegel.

ABRAHAMSBERG OCH ÅKESLUND

Abrahamsberg och Åkeslund är från tiden slutet 30-tal och början av 40-talet med välbevarad arkitektur och miljö. Bebyggelsen utformades som smalhus i tre våningar. Abrahamsberg och Åkeslund ett av Stockholms bäst bevarade smalhusområden. Inom områdena finns rikligt bevarad naturmark som är utlagda som parkmark. Under senare år har ny bebyggelse tillkommit enligt ett kompletteringsprogram på obebyggda tomter inne i området samt vid tunnelbanestationen och i områdets utkant.

BLACKEBERG

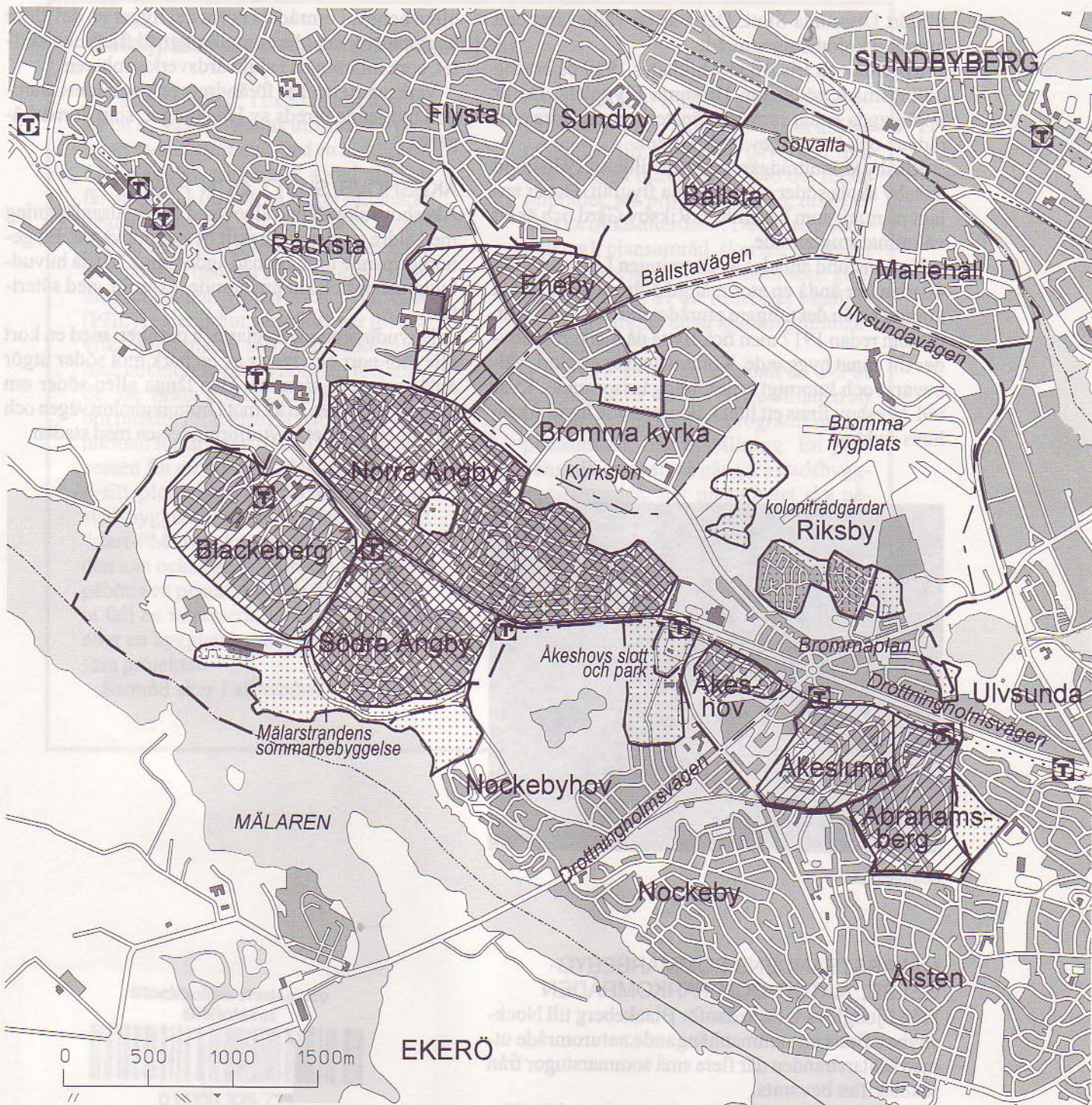
Blackeberg är en välbevarad T-banestadsdel från 1950-talet. Området är idag uppbyggt av långa terränganpassade gator med i huvudsak 3-4våningshus som bildar halvt slutna starkt varierade gårdformationer. Inom området finns enstaka punkthus samlade i grupper. Naturmarken har bevarats utmed gatorna och på gårdarna. I skogsbrynet mot sydväst avslutas området av några radhuslängor.

BROMMA KYRKA

Området omfattar Bromma kyrka, rundkyrka från 1100-talet, omgiven av en kyrkogård och de till kyrkan hörande byggnaderna huvudsakligen från 1800-talet men med äldre tradition. Norr om kyrkan ligger de rödfärgade husen som alla haft stor betydelse i socknens historia: den äldsta bevarade prästgården troligen från 1600-talet och nu använd som sockenstuga, den nuvarande prästgården från 1850, Tiondeladan från 1700-talet, Gamla klockargården från 1800-talets början och Kyrkskolan från 1864. Klockstapelns har sedan 1600-talets slut legat norr om kyrkan uppe på Kråsberget. Också den nyare Klockargården vid Terserusvägen ingår i den kulturhistoriskt värdefulla miljön. Gråstenskyrkan och de rödfärgade husen har en ålderdomlig landsbygds-karaktär som, på ett för det tätbebyggda Bromma unikt sätt, visar hur människor nära kyrkan bott och verkat under århundraden.

KOLONIOMRÅDEN

Föreningen Iris bildades 1917 då området Iris Lillsjönäs anlades på gammal jordbruksmark, som hade

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA MILJÖER

 Område av riksintresse för kulturminnesvården
(enligt Riksantikvariets beslut november 1987)

Stadsdelar och områden där särskild uppmärksamhet behöver
ägnas åt kulturhistoriska värden (enligt Stockholms stadsmuseum)

 Stadsbyggnadskaraktärer som behandlas i Stockholms byggnadsordning

 Andra kulturhistoriskt värdefulla miljöer

tillhört Ulvsunda Slott. Detta är ett välbevarat och lummigt kolonistugeområde.

Iris Glia och Iris Riksby bildades 1939 på bördig odlingsmark söder om Bromma Flygplats. De är uppbyggda enligt samma mönster som de äldre områdena och har välbevarade stugor.

Riksby koloniträdgårdsområde tillkom 1930 invid Riksby skola söder om Bromma flygfält. Det är anlagt på mark som har tillhört Riksby Gård och är ett välordnat stugområde.

Kortenslund anlades av föreningen Linnea 1939–40 men har ändå en stor mängd äldre stugor. Dessa kommer från det tidigare området vid Åkeshov, som tillkom redan 1917 men fick flytta då marken behövdes till annat byggande. Kortenslund är ett stort, välbevarat och lummigt koloniträdgårdsområde. Kvar vid Åkeshov finns ett litet koloniområde invid Åkeshovs sjukhus.

Kolonistuga

MÄLARSTRANDENS SOMMARBEBYGGELSE, NATUR OCH PARKOMRÅDEN

Från Ljunglövs villa nedanför Blackeberg till Nockebyhov finns ett sammanhängande naturområde utmed Mälarstranden där flera små sommarstugor från sekelskiftet bevarats.

Denna sommarbebyggelse är ett minne från tider då trakten häromkring var jordbruksbygd och staden ännu ej hunnit växa hitut. Den är värdefull som minnen från denna tid.

BECKOMBERGA MED SJUKHUSPARKEN

Inom Beckomberga sjukhusområde finns en parkanläggning av särskilt bevarandevärde. Här finns även de Geer-moräner av riksintresse. Anläggningens centrala del består av fyra huslängor i fyra våningar uppförda med röda tegelfasader i enkel klassisk stil kring en stor öppen gård. I gårdens mitt ligger en byggnad med samlingsal. Kring det centrala området finns olika fristående byggnader för

olika behov. I områdets norra del ligger en del äldre byggnader kvar, bl a en stallbyggnad från sekelskiftet, som inlämmats i sjukvårdsverksamheten.

Verksamheten har förändrats och områdets framtida nyttjande utreds av landstinget, som är markägare.

ÅKESHOVS SLOTT OCH PARK

Åkeshovs slott är en välbevarad 1700-talsanläggning med äldre anor och särskilt bevarandevärde. En genomgripande ombyggnad ägde rum 1720 då huvudbyggnaden fick sin nuvarande exteriör med säteritak.

Huvudbyggnad, flyglar och orangeri med en kort allé mot norr och rester av en park mot söder utgör anläggningens stomme. Den långa allén söder om huvudbyggnaden leder mot Drottningholmsvägen och var till 1920-talet huvudförbindelsen med staden.

Detaljplaneprocessen vid nya projekt

För att ett projekt, t ex nya bostäder eller en ny väg ska kunna utföras ska projektet överensstämma med en detaljplan. En detaljplan reglerar bl a vad marken får användas till och på vilket sätt markägaren får bygga. Att upprätta en detaljplan är en process som innehåller både samråd med berörda samt politiska ställningstaganden. I plan- och bygglagen (PBL) regleras hur samrådet går till och vilka sorts planer som kan handläggas med enkelt respektive normalt förfarande. De flesta projekt som inte handlar om mindre förändringar handläggs med normalt förfarande. Nedan beskrivs processen för ett normalt planärende.

Ett planarbete påbörjas genom att stadsbyggnadsnämnden godkänner ett "start-PM" som kontoret skrivit. Nämnden kan också ge kontoret i uppdrag att påbörja ett planarbete. Det finns i de flesta fall en intressent, t ex en markägare eller en byggherre, som önskar genomföra projektet.

Samråd sker i allmänhet vid två till-

fällen och är bl a till för att förbättra beslutsunderlaget. Samrådet ska också ge möjlighet till insyn och påverkan från alla berörda intressenter. Vid det första samrådet, s k programsamråd, diskuteras t ex olika alternativ. Det senare samrådet, s k plansamråd, sker när förslaget är mer preciserat. Efter samråden görs en utställning av ett bearbetat planförslag och därefter antar kommunfullmäktige planen.

Planprocessen tar normalt ca 1-2 år och innehåller vanligtvis tre tillfällen att framföra synpunkter – programsamråd, plansamråd, och utställning. En plan behandlas minst två gånger i stadsbyggnadsnämnden, när planarbetet ska påbörjas samt när nämnden godkänner den utställda planen. Om planförslaget är komplicerat eller kontroversiellt kan stadsbyggnadsnämnden ta upp den mellan samråden, för att ge direktiv för det fortsatta arbetet. När detaljplanen vunnit laga kraft kan fastighetsbildning ske, bygglov ges och byggandet påbörjas.

Stockholms stadsarkiv
Biblioteket

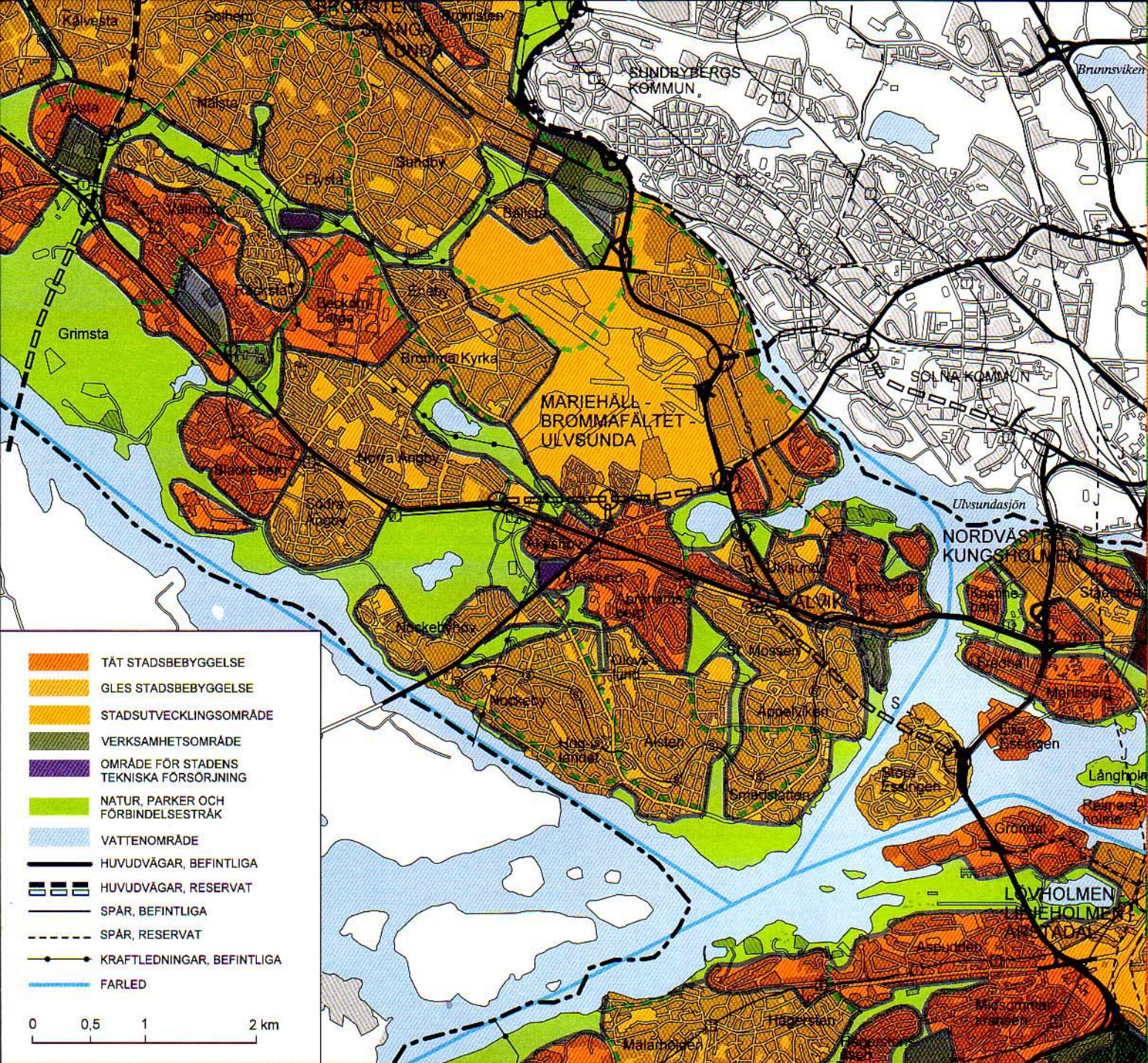

0 0000 325 771

Grafisk form: Länk Grafisk Form & Illustration omslag
Lay-out: Gunilla Lundstedt inlaga
Fotografier: Bildmedia sid 2, 11
Stadsbyggnadskontoret sid 4, 16
Omslagets karta: Kristina Hanström
Gunilla Lundstedt
Övriga kartor: Eva Edgar-Hyberg
Tryck: Gummessons Tryckeri AB
Falköping 1997

Rapporten har tagits fram av
Stockholms stadsbyggnadskontor, distrikt Västerort
Projektansvariga: Åke Brohn
Berit Göransson
Maria Pettersson.

Rapporten kan beställas från
Stockholms stadsbyggnadskontor
Centrala expeditionen
Box 8314, 104 20 STOCKHOLM
Tfn 08-508 26 990

Stockholms översiktsplan – Utställningsförslag 1997

Förslaget till översiktsplan för Stockholm behandlar frågor om markanvändning och bebyggelse som rör hela staden. Det anger en strategi för Stockholms framtida utveckling där nyckelordet är "bygg staden inåt", dvs

- Bygg så långt möjligt på redan exploaterad mark och spara värdefulla grönområden
- Gör om vissa äldre industriområden till stad med både bostäder och arbetsplatser
- Bygg i goda kollektivtrafiklägen

Syftet är att ge förutsättningar för en utveckling som på lång sikt är ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbar. Det som är karakteristiskt för Stockholm bevaras – den gröna karaktären, de olika stadsdelarnas särdrag och stadslandskapets karaktär, bli a mötet mellan staden och vattnat.

Kartan visar grunddragen i den föreslagna användningen av mark- och vattenområden. Särskilda stadsutvecklings-

områden avgränsas där på sikt en blandad och varierad stad med bostäder och arbetsplatser kan utvecklas. Dagens stadsbebyggelse kompletteras i goda kollektivtrafiklägen och för lokala behov. Verksamhetsområden och terminalområden reserveras för arbetsplatser. Natur och friluftsområden liksom de gröna stråken mellan stadsdelarna bevaras. Reservat avsätts för en rad vägar och spår som kan komma att byggas.

Förslaget till översiktsplan är utställt under september-oktober 1997 i Tekniska nämndhuset, Fleminggatan 4.

Översiktsplanen finns även på biblioteken, stadsdelskontoren och/eller medborgarkontoren samt på stadsbyggnadskontorets hemsida www.sbk.stockholm.se